

положительное и отрицательное отношение учащихся, индивидуальным целям которых соответствует или не соответствует его оценка. Готовность посмотреть на себя с точки зрения учащихся, для которых педагог после оценивания предстает либо как преграда, либо как помощник также показывает высокую степень развития рефлексивности.

В целом, обобщив вышеизложенное, можно выдвинуть общее предположение о том, что педагога с высоким уровнем рефлексивности всегда отличает такой признак вербального поведения как предварительное оговороение, признание возможности возникновения в сознании учащихся определенной эмоциональной оценки, суждений по поводу учебно-воспитательного процесса и конкретных действий педагога. Высказывая предварительно о своих опасениях и готовности понять правомерность ожидаемых реакций учащихся, педагог с высокой степенью рефлексивности, на наш взгляд, таким образом, пытается предотвратить чрезмерный уровень их отрицательного или положительного отношения, чем демонстрирует свою повышенную сознательность как специалиста.

Список библиографических ссылок

1. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический журнал*. 2003. Т. 24, № 5. С. 45–57.
2. Халилова Н. И., Каюмова Д. Н. Стиль семейного воспитания и особенности развития рефлексивности. *Молодой ученый*. 2016. № 10. С. 1378–1381.
3. Халилова Н. И. К вопросу о научном подходе к изучению роли семейного воспитания в развитии рефлексивности. *Наука и мир*. 2015. № 7 (23). С. 179–180. URL: <http://oaji.net/articles/2015/245-1439538233.pdf> (дата обращения: 14.03.2017).

Получено 16.03.2017

Описано деякі поведінкові патерни, характерні для педагогів з високим ступенем розвитку рефлексивності. Відповідні форми поведінки розглянуто в рамках окремих дій педагога, які утворюють цілісну педагогічну діяльність. Сформульовано висновок про можливість визнання рефлексивності як істотної ознаки професіоналізму педагога.

Ключові слова: особистість, педагог, педагогічна діяльність, рефлексивність, рівень рефлексивності.

This work is devoted to the description of some behavioural patterns characteristic of teachers with high extent of development of reflexivity. The corresponding forms of behavior are considered within separate actions of the teacher which form complete pedagogical activity. A conclusion about a possibility of recognition behind reflexivity of an essential sign of professionalism of the teacher is created.

Keywords: personality, teacher, pedagogical activity, reflexivity, reflexivity level.

УДК 159.98

Світлана Вячеславівна ХАРЧЕНКО,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5149-7892>

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КОНФЛІКТНОСТІ У СПІЛКУВАННІ

Розглянуто проблеми міжособистісної взаємодії та соціального інтелекту. Показано, що високий рівень розвитку соціального інтелекту сприяє зниженню рівня конфліктності й агресивності суб'єктів в спілкуванні. При більш високому рівні соціального інтелекту випробувані частіше обирають такі стилі поведінки в конфлікті як пристосування та, меншою мірою, співробітництво та несхильні до такого стилю як уникання.

Ключові слова: соціальний інтелект, конфліктність, агресивність.

Соціальний інтелект допомагає людині розуміти та прогнозувати розвиток міжособистісних відносин. О. Б. Чеснокова визначила соціальний інтелект як здібність орієнтуватися на істотні характеристики комунікативної ситуації, недоступні безпосередньому спостереженню, та здатність намічати можливі способи опосередкованого досягнення своїх або загальних цілей в умовах, коли безпосередні способи її досягнення неможливі [2]. Особи з високим рівнем соціального інтелекту достатньо соціально компетентні [1].

В роботі вивчався взаємозв'язок здібностей соціального інтелекту та особливостей поведінки в конфлікті в юнацькому віці. Були використані наступні психодіагностичні методики: дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда, «Особистісна агресивність і конфліктність» Е. П. Ільїна, П. А. Ковальова та визначення стилів поведінки в конфліктній ситуації К. Томаса. В дослідженні прийняли участь 34 особи юнацького віку.

Результати емпіричного дослідження свідчать, що загальний рівень розвитку соціального інтелекту виявився статистично вірогідно пов'язаним із запальністю та негативно взаємозалежним з уразливістю, безкомпромісністю, мстивістю, негативною агресивністю і конфліктністю (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Особливості взаємозв'язку соціального інтелекту
й агресивності і конфліктності в спілкуванні, г_с**

Показник агресивності – конфліктності	Методика соціального інтелекту Дж. Гілфорда				
	1 субтест	2 субтест	3 субтест	4 субтест	Загальний рівень
Запальність	0,27	0,27	0,42**	0,00	0,42**
Наступальність,напористість	-0,10	-0,35*	0,17	0,02	-0,08
Уразливість	-0,27	-0,28	-0,23	-0,28	-0,40*
Непоступливість	0,19	-0,32*	0,16	0,04	0,06
Безкомпромісність	0,05	-0,51**	-0,14	0,15	-0,21
Мстивість	0,09	-0,54**	-0,30	0,42*	-0,22
Нетерпимість до думки інших	0,06	-0,33*	0,12	-0,18	-0,05
Підозрілість	0,02	-0,26	0,12	0,07	-0,04
Позитивна агресивність	0,02	-0,33*	0,18	-0,02	-0,02
Негативна агресивність	-0,07	-0,50**	-0,24	-0,01	-0,34*
Конфліктність	-0,06	-0,43**	0,09	0,00	-0,16

Умовні позначки: * – p = 0,05; ** – p = 0,01.

Як демонструють дані таблиці 1., здібність до логічного узагальнення, виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини (субтест 2) була у обстежених статистично вірогідно негативно пов'язана з наступальністю, напористістю, непоступливістю, безкомпромісністю, мстивістю, нетерпимістю, позитивної і негативної агресивністю і конфліктністю, взаємозв'язок з уразливістю і підозрілістю був менш вираженим і не досягав рівня статистичної значущості.

Здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини в залежності від контексту ситуації, що їх викликала, (субтест 3) була пов'язана позитивним зв'язком різного рівня інтенсивності з запальністю, наступальністю, напористістю, непоступливістю, нетерпимістю, підозрілістю та позитивною агресивністю.

Данні дослідження свідчать, що такі стилі поведінки в конфліктній ситуації як суперництво та компроміс у обстежених незначним чином пов'язані з загальним рівнем розвитку соціального інтелекту та окремих його здібностей. При більш високому рівні соціального інтелекту випробувані частіше обирають такі стилі поведінки в конфлікті як пристосування та, меншою мірою, співробітництво та неохочі до такого стилю як уникання (див. табл. 2).

Таблиця 2

Взаємозв'язок соціального інтелекту та стилю поведінки в конфліктній ситуації, r_s

Стиль поведінки в конфліктній ситуації	Субтест методики Дж. Гілфорда				
	1 субтест	2 субтест	3 субтест	4 субтест	Загальний рівень
Суперництво	- 0,01	- 0,08	- 0,13	0,18	- 0,05
Співробітництво	- 0,07	0,36*	- 0,10	0,59**	0,20
Компроміс	- 0,18	0,12	0,01	0,02	- 0,04
Уникання	- 0,23	- 0,33*	- 0,23	- 0,57**	- 0,47**
Пристосування	0,43**	0,09	0,34*	- 0,07	0,39*

Умовні позначки: * – $p = 0,05$; ** – $p = 0,01$.

Такий стиль поведінки в конфліктній ситуації як співробітництво статистично достовірно пов'язаний з розвитком таких здібностей соціального інтелекту як здібність до логічного узагальнення, виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини (субтест 2) та здібність розуміти логіку розвитку ситуацій взаємодії, значення поведінки людей у цих ситуаціях (субтест 4).

Стиль поведінки в конфліктній ситуації уникання статистично достовірно негативно пов'язаний з розвитком соціального інтелекту та таких здібностей як здібність до логічного узагальнення, виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини (субтест 2) та здібність розуміти логіку розвитку ситуацій взаємодії, значення поведінки людей у цих ситуаціях (субтест 4), зв'язок з іншими здібностями також негативний, але менш тісний.

Стиль поведінки в конфліктній ситуації пристосування статистично достовірно пов'язаний з розвитком таких здібностей соціального інтелекту як здібність передбачати наслідки поведінки суб'єктів у певній ситуації (субтест 1) та здібність розуміти зміну значення подібних вербальних реакцій людини в залежності від контексту ситуації, що їх викликала, (субтест 3).

Висновки:

1. Чим вище рівень розвитку соціального інтелекту, тим більше суб'єкт схильний до запальності і менш – до вразливості та негативної агресивності. Розвиток здібності виділення загальних істотних ознак у різних невербальних реакціях людини сприяє зниженню конфліктності й агресивності в спілкуванні.

2. З загальним рівнем розвитку соціального інтелекту та окремих його здібностей незначним чином пов'язані такі стилі поведінки в конфліктній ситуації як суперництво та компроміс у обстежених. При більш високому рівні соціального інтелекту випробувані частіше обирають такі стилі поведінки в конфлікті як пристосування та, меншою мірою, співробітництво та неохочі до такого стилю як уникання.

Список бібліографічних посилань

1. Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. Межличностное общение: учебник для вузов. СПб.: Питер, 2001. 544 с.
2. Чеснокова О. Б. Возрастной подход к исследованию социального интеллекта у детей. *Вопросы психологии*. 2005. № 6. С. 35–45.

Одержано 05.02.2017

Рассмотрены проблемы межличностного взаимодействия и социального интеллекта. Показано, что высокий уровень развития социального интеллекта способствует снижению уровня конфликтности и агрессивности субъектов в общении. При более высоком уровне социального интеллекта испытуемые чаще выбирают такие стили поведения в конфликте как приспособление и, в меньшей степени, сотрудничество и не склонны к такому стилю как избегание.

Ключевые слова: социальный интеллект, конфликтность, агрессивность.